

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوبه‌ها شیخ خیرالمنان حفظه الله تعالی

موضوع:

مقدمات؛ حجت؛ کتاب خداوند؛ تفسیر قرآن؛ تفسیر برخی آیات قرآن

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: حسن

در ارتباط با تفسیر صحیح آیات ابتدایی سوره‌ی مبارکه‌ی «عبس» سؤال داشتم. همان طور که مستحضر هستید، اختلاف جدی و قابل توجهی بر سر تفسیر این آیات شریفه میان شیعه و اهل سنت وجود دارد و توجیهات و ادله‌ای که هر دو طرف ارائه می‌کنند، تشخیص تفسیر صحیح را دشوار می‌نماید. از عنایت شما سپاسگزارم.

پاسخ

تاریخ: ۱۴۰۳/۱۲/۳۰

میان روایات اختلافی نیست که این آیات در شأن پیامبر نازل شده است، هنگامی که مشغول دعوت یکی از سران مشرکین به سوی اسلام بود، به امید اینکه با اسلام او بسیاری از مشرکین مسلمان شوند؛ پس ابن امّ مکتوم که مردی نابینا بود، بی‌خبر از حال پیامبر یا بی‌توجه به آن سر رسید و از پیامبر خواست که او را ارشاد کند؛ پس پیامبر از این جهت که او دعوتش را مختل کرد و نه از آن جهت که او مردی نابینا بود، ناراحت شد و اخم فرمود. پس آیات نخست سوره‌ی عبس نازل شد: ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّى ۖ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزْكَى ۚ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى ۚ أَمَا مَن اسْتَعْنَى ۚ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى ۚ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزْكَى ۚ وَأَمَا مَن جَاءَكَ يَسْعَى ۚ وَهُوَ يَخْشَى ۚ فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ۚ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَنْ شَاءَ ذَكِّرْهُ ۚ﴾^۱؛ «اخم کرد و روی گرفت، هنگامی که نابینا به نزدش آمد و تو چه می‌دانی، شاید او پاکی پیش گرفته باشد، یا پند داده شود، پس پند برایش سودمند افتد، اما کسی که خود را بی‌نیاز می‌پندارد، تو به او می‌پرداز، در حالی که گناهی بر تو نیست اگر پاک نشود و اما کسی که شتابان به زردت می‌آید، در حالی که (از خداوند) می‌ترسد، پس تو به او نمی‌رسی، چنین نیست، آن مایه‌ی تذکر است،

۱. عبس / ۱-۱۲

پس هر کس که می‌خواهد از آن بهره می‌برد». این شأن نزولی است که همه‌ی روایات رسیده بر آن اتفاق دارند و روایتی بر خلاف آن نرسیده، مگر چیزی که طبرسی (د. ۵۴۸ق) در «مجمع البیان» به امام جعفر صادق علیه السلام نسبت داده، حاکی از اینکه آیات مذکور در شأن یکی از بنی امیه نازل شده است، نه در شأن پیامبر^۱، در حالی که این سهوی از طبرسی است؛ چراکه این ادعا با هیچ سندی از امام جعفر صادق علیه السلام روایت نشده، بل صرفاً نظر علی بن ابراهیم قمی (د. حدود ۳۲۹ق) در تفسیر اوست که بدون هیچ دلیلی ادعا کرده که آیات مذکور در شأن عثمان نازل شده^۲؛ چنانکه ابو جعفر طوسی (د. ۴۶۰ق) در «التبیان» آن را «نظر برخی» دانسته و به امام جعفر صادق علیه السلام نسبت نداده^۳ و با این وصف، واضح است که نظر درستی نیست؛ زیرا آیات مذکور، به وضوح متوجه کسی هستند که در صدد پند دادن و پاک کردن مردم بوده است، در حالی که برخی از او بی‌نیازی می‌جسته‌اند و برخی شتابان به نزدش می‌آمده‌اند و چنین کسی پیامبر بوده است، نه عثمان؛ چنانکه از ضمیر خطاب در بسیاری از آیات مذکور ظهور دارد.

آری، مفسران و متکلمان شیعه، نه به خاطر روایت موهوم طبرسی، بلکه بنا بر استحسان و استبعاد عقلی، منکر این ماجرا شده‌اند و گفته‌اند که اخم کردن و روی گرفتن از مؤمنی نابینا، از اخلاق پیامبر نبوده، در حالی که این مغالطه‌ای آشکار است؛ چراکه اخم کردن و روی گرفتن پیامبر از ابن اُمّ مکتوم، به خاطر نابینایی او نبوده تا با اخلاقی منافات داشته باشد، بل به خاطر بی‌ادبی و وقت‌شناسی او بوده که می‌توانسته است مانع هدایت مخاطب پیامبر و به تبع او بسیاری از مردم شود و شکی نیست که قطع کردن سخن پیامبر، هنگامی که در حال دعوت کسی است، بی‌ادبی و وقت‌شناسی است، بل اذیت کردن پیامبر و اخلاقی کار اوست که گناهی بزرگ محسوب می‌شود و با این وصف، مقصود خداوند در آیات مذکور، سرزنش پیامبر نبوده؛ چراکه او کار بدی انجام نداده بود، بل ارشاد او به این نکته بوده است که وقت گذاشتنش برای مستکبرانی که خود را از دعوت او بی‌نیاز می‌پندارند، ضرورتی ندارد، تا به خاطرش از مزاحمت مؤمنی نابینا آزاده شود؛ چراکه در هر حال، آن‌ها دعوتش را اجابت نخواهند کرد و با این وصف، بهتر است که وقت محدودش را برای امثال همان مؤمن بگذارد که فروتنانه خود را به دعوت او نیازمند می‌دانند و با اشتیاق به نزدش می‌شتابند؛

۱. بنگرید به: مجمع البیان فی تفسیر القرآن للطبرسی، ج ۱۰، ص ۲۶۶.

۲. بنگرید به: تفسیر علی بن ابراهیم القمی، ج ۲، ص ۴۰۴.

۳. بنگرید به: التبیان فی تفسیر القرآن للطوسی، ج ۱۰، ص ۲۶۹.

چنانکه در آیات دیگری بر این نکته تأکید کرده و فرموده است: ﴿إِنَّكَ لَا تَسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ۖ وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمَىٰ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ۚ إِنَّ تَسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ﴾^۱؛ «تو نمی‌توانی مردگان را بشنوانی و کران را هنگامی که روی گردان می‌شوند و نمی‌توانی کوران را از گمراهی‌شان بیرون آوری؛ تو تنها کسانی را می‌شنوانی که به آیات ما ایمان دارند و مسلمان هستند» و فرموده است: ﴿وَسَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ۚ إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ الْغَيْبَ ۖ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ﴾^۲؛ «و برای آنان یکسان است، چه بیمشان دهی و چه بیمشان ندهی، ایمان نمی‌آورند؛ تو تنها کسی را بیم می‌دهی که از وحی پیروی می‌کند و از خداوند در نهان می‌ترسد، پس او را به آمرزش و پاداشی ارزشمند بشارت ده». این همان نکته‌ای است که در آیات نخست سوره‌ی عبس بیان شده است و با این وصف، هیچ نیازی به تأویل آن‌ها وجود ندارد؛ خصوصاً با توجه به اینکه «ترک اولی»، گناه محسوب نمی‌شود و صدور آن از پیامبر و اصلاح آن از جانب خداوند، ثابت است؛ چنانکه در آیه‌ای دیگر آمده است: ﴿عَفَا اللَّهُ عَنْكَ لِمَ أَذْنَتْ لَهُمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ﴾^۳؛ «خداوند تو را ببخشد، چرا به آن‌ها اذن دادی، پیش از اینکه برایت روشن شود چه کسانی راست می‌گویند و دروغگویان را بشناسی؟»؛ با توجه به صراحت آن در اینکه اذن ندادن به آن‌ها «اولی» بوده و توسط پیامبر «ترک» شده است.

متأسفانه «غلو» در میان شیعه، ریشه دوانده و آنان را به وادی «تفسیر به رأی» کشانده و این انحراف بزرگی است.

بی‌مناسبت نیست که در اینجا به نکته‌ای بدیع از علامه منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی اشاره کنیم که یکی از یارانش ما را از آن خبر داد، گفت:

«قُلْتُ لِلْمَنْصُورِ: هَلْ تَجِدُ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا يَدُلُّ عَلَى أَنَّ الْمَهْدِيَّ يَظْهَرُ لِلنَّاسِ إِذَا أَقْبَلُوا إِلَيْهِ مُطِيعِينَ؟ قَالَ: نَعَمْ، قُلْتُ: مَا هُوَ؟ قَالَ: قَوْلُهُ: ﴿وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى ۖ وَهُوَ يَخْشَى ۖ فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى ۖ كَلَّا﴾، قُلْتُ: اللَّهُ أَكْبَرُ، كَأَنِّي لَمْ أَقْرَأْ هَذِهِ الْآيَةَ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ قَطُّ! قَالَ: هَكَذَا يَكُونُ الْأَمْرُ، مَنْ جَاءَ الْمَهْدِيَّ يَسْعَى وَهُوَ يَخْشَى، فَإِنَّهُ لَا يَتَلَهَّى عَنْهُ، فَإِنَّ السَّعَاءَ الْخَشَايَا؟!»؛ «به منصور گفتم: آیا در کتاب خداوند چیزی می‌یابی

۱. التمل / ۸۰-۸۱

۲. یس / ۱۰-۱۱

۳. التوبة / ۴۳

که دلالت داشته باشد بر اینکه مهدی برای مردم ظهور می کند هرگاه با روحیه ای اطاعت به او روی آورند؟ فرمود: آری، گفتم: آن چیست؟ فرمود: سخن خداوند که می فرماید: "و اما کسی که شتابان به نزدت می آید، در حالی که می ترسد، پس تو به او نمی رسی، چنین نیست!" گفتم: الله اکبر، انگار که من این آیه از کتاب خداوند را نخوانده بودم! فرمود: کار این گونه خواهد بود، هر کس شتابان به سوی مهدی آید، در حالی که می ترسد، او به وی خواهد رسید، پس کجا هستند شتابندگان ترسان؟!»

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوهای خراسانی
www.alkhorasani.com

www.alkhorasani.com

پایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوهای خراسانی حفظه الله تعالى

صفحه توییتر پایگاه

صفحه اینستاگرام پایگاه

صفحه کانال تلگرام پایگاه

صفحه فیسبوک پایگاه

لینک مطالب فوق

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.